

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ – ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Библиотека
ПОСЛОВНО ПРАВО

Светислав Јанковић

АПСТРАКТНОСТ У ТРГОВИНСКИМ ПОСЛОВИМА ПРАВНО ЗАСНОВАНИМ НА АСИГНАЦИЈИ

Издавачи

Универзитет у Београду – Правни факултет
Центар за издаваштво

За издавача

Проф. др Бојан Милисављевић, декан

Управник Центра за издаваштво

Проф. др Душан В. Поповић

Рецензенти

Академик Др Мирко Васиљевић,
професор емеритус Правног факултета Универзитета у Београду
Др Небојша Јовановић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду
Др Драган Вујисић,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
Др Атила Дудаш,
редовни професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду
и судија Уставног суда Србије

© Универзитет у Београду – Правни факултет, 2026.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, преснимаван или преношен било којим средством – електронским, механичким, копирањем, снимањем, или на било који други начин без претходне сагласности аутора и издавача.

www.ius.bg.ac.rs

Светислав Јанковић

АПСТРАКТНОСТ
У ТРГОВИНСКИМ
ПОСЛОВИМА ПРАВНО
ЗАСНОВАНИМ НА
АСИГНАЦИЈИ

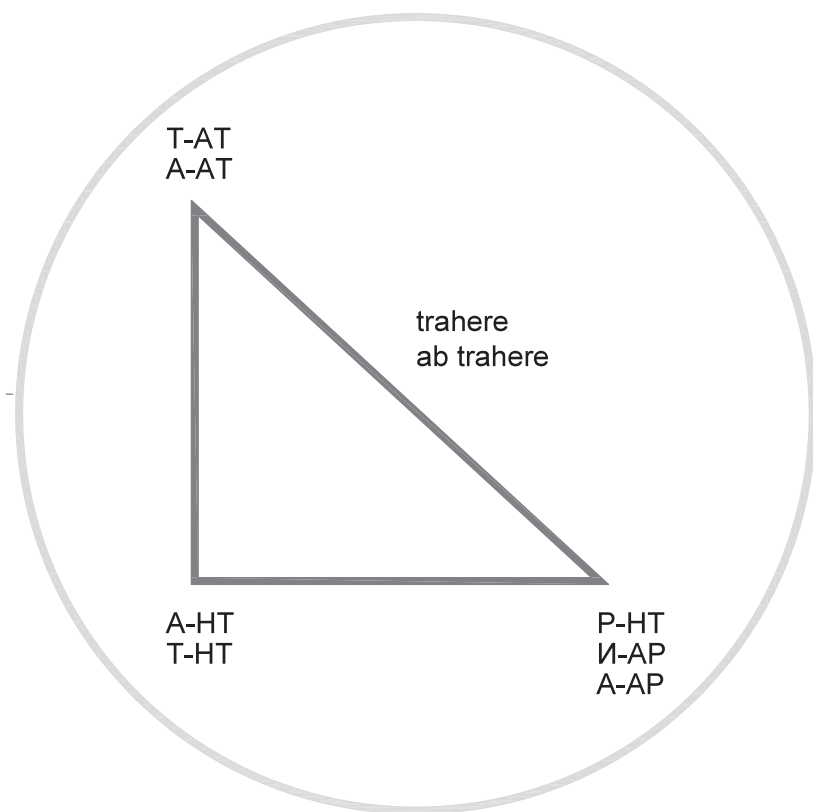
БЕОГРАД • 2026

Ђорђима

Светом Ђорђу. светом ратнику и победоносцу

Ђорђу Јанковићу, мом оцу

Ђорђу Јанковићу, мом сину

ПРЕДГОВОР

Монографија под насловом *Апстрактност у трговинским пословима правно заснованим на асигнацији* резултат је вишегодишњег рада проведеног у промишљању, истраживању и писању. Основна побуда за писање књиге на наведену тему се налази у покушају прожимања читавог предмета Трговинског права путем неколико основнијих установа које су међусобно повезане. Тако, уговор о продаји, асигнација, апстрактност и низ трговинских послова који имају особину апстрактности, а при том су правно засновани на асигнацији, чине срж истраживања у овој монографији. Циљ истраживања је био потврда хипотезе да су одређени трговински послови (у најширем смислу схваћени као такви) попут трансфера одобрења, акредитива, банкарске гаранције, те менице и чека апстрактни у свом правном дејству. При томе, заједнички именитељ свим наведеним пословима је асигнација, односно правно су засновани на њој. Тачније, у тим пословима се потпуно или, пак, у већој или мањој мери подражавају правна структура, улоге учесника, смер односа и правно дејство који има асигнација на предасигнациони, са њом повезани, правни посао.

Иако, на први поглед, тема као и истраживање, делују апстрактно и можда превише чисто теоријски, резултати истраживања су, чини се, итекако примењиви у пословној, судској и арбитражној пракси. Примера ради, недоумица, чак може се рећи и својеврсна правна загонетка, о (не)одложном дејству асигнације на основни посао, те свих трговинских послова правно заснованих на њој (попут акредитива и менице), добија своје решење кроз понуђену анализу прописа, судске праксе и теорије у виду једнообразно примењивог правила. Према томе, отварање акредитива или издавање менице имају одложно дејство на корисникова права по основном послу, али не и на налогодавчеву обавезу исплате новчане облигације из основног посла који је, може учинити упркос примени неке од трговинско примењивих асигнација. Такође, као једнообразно правило се уочава правни учинак испуњења трговинско примењивих асигнација и саме асигнације на основни посао који претходи (акредитиву, меници, чеку, асигнацији уопште), а састоји се у једновременом престан-

ку правног дејства основног посла и асигнације (односно, акредитива, менице, чека, па и банкарске гаранције и трансфера одобрења). До таквог једновременог престанка долази захваљујући преносном „правном механизму“ из асигнације, а који је подражен у трговинским пословима који су на асигнацији правно засновани, а који се као такав састоји у испуњењу новчане чинидбе од стране асигната и других на његовом правном положају заснованих лица попут акредитивне банке, акцептанта у меници, трасата у чеку итд.

Приликом истраживања и писања монографије употребљавани су како класични, правни догматски метод, тако и историјски и упоредни метод како би се стекао тачан утисак о месту и значају асигнације и апстрактности са једне стране, те њихове примене у трговинском праву кроз трговинске послове који имају одлику апстрактности, а уједно су правно засновани за асигнацији. Приликом писања монографије је коришћен књижевни српски језик са одступањима у погледу одређених, већ, одомаћених страних израза, а који су услед особености учестале употребе у привредном пословању „заслужили“ да као такви буду у тексту ове књиге.

Књига је написана захваљујући мом петнаестогодишњем раду на Правном факултету Универзитета у Београду на коме ми је омогућено да радим са врсним стручњацима у широј области привредног права, са доступном изузетно квалитетном литературом, те са даровитим и вредним студентима који су похађали предавања и вежбе из Трговинског права. Приликом поменутог петнаестогодишњег рада на Правном факултету у Београду, знатан утицај на моје научно, али и људско сазревање је имао академик др Мирко Васиљевић, професор емеритус, који је одмереним, али и строгим тактом умео да спозна и обликује моје научне могућности. Некада би то био дужи разговор, а некада само неколико реченица које би ми проф. Васиљевић упутио, а које су на мене деловале изузетно оснажујуће и охрабрујуће, али и умирујуће на чему сам му заиста док сам жив захвалан. И приликом писања ове књиге, професор Васиљевић је умео да кроз јасна и кратка упутства допринесе да пишем што је могуће боље и смисленије.

Највећи допринос и утицај не мене је имао „мој“ професор, мој учитељ, др Небојша Јовановић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду чије знање, бистрина и брзина ума и даље остају недостижни и кога сматрам најбољим познаваоцем привредног права као целине кога сам икада упознао или читао његова дела. Бескомпромисан у критици мог рада, пажљив читалац и пратилац сваког чланка или књиге коју сам написао, строг и крут у приступу, професор Небојша Јовановић ме је научио методологији писања правних радова, трагању за суштином и вредном раду као

предуслову квалитета. Од тренутка када сам био студент четврте године Правног факултета, па преко мастера, доктората, запослења на Правном факултету, те проласка од нижих ка вишим факултетских звања, професор Јовановић је задржао исти приступ – доследан, темељан и непоколебљив, што је у мени створило поверење према њему какво сам још само својим родитељима поклањао.

Приликом стварања књиге, велику техничку помоћ ми је пружио мој пријатељ и колега Др Новак Вујичић, доцент Правног факултета Универзитета у Београду, на чему му сам му веома захвалан.

Скицу на насловној страни је, према мојој идеји, нацртао мој пријатељ Милош Т. Војводић на чему сам му веома захвалан.

Књига је написана снагом љубави и сећања на моју мајку, Милицу Јанковић.

У Србији, 6. маја 2026. године

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	7
СПИСАК СКРАЋЕНИЦА.....	19
ПРОЛОГ	21
Глава прва	
УВОД.....	25
1.1. Објашњење теме.....	25
1.2. Значај за трговинско право	27
1.2.1. Појам трговинског права	27
1.2.2. Значај асигнације.....	29
1.2.2.1. Уопште.....	29
1.2.2.2. Значај у трговинским пословима – уопштено	30
1.2.2.3. Значај у трговинским пословима – конкретно	32

ОПШТИ ДЕО

Глава друга	
АСИГНАЦИЈА.....	37
2.1. Пре самог појмовног одређења – одакле почети?.....	37
2.2. Одређење асигнације кроз учеснике (<i>rationae personae</i>)...	37
2.2.1. Однос асигнанта и асигнатара (тзв. валутни однос) ..	41
2.2.1.1. Прихват овлашћења (упута)	42
2.2.1.2. Давање овлашћења од стране асигнанта (асигнатару)	44
2.2.2. Однос асигнанта и асигната (однос покрића)	46

2.2.2.1. О обавезности упута и његовог прихвата	46
2.2.2.2. О дејству прихвата упута	48
2.2.2.3. О могућности опозива упута	48
2.2.2.4. Стечај асигнанта	49
2.2.3. Однос асигната и асигнатара (апстрактни однос)	52
2.2.3.1. Настанак односа	52
2.2.3.2. Дејство и природа односа	54
2.2.3.3. Апстрактност односа асигната и асигнатара	57
2.2.3.3.1. Положај асигната (приговори)	57
2.2.3.3.2. Положај асигнатара (пренос права)	60
2.2.4. Правна природа асигнације	65
2.2.4.1. Уопштено	65
2.2.4.2. Одређивање правне природе спрам основних особина правног посла	67
2.2.4.2.1. Асигнација као уговор	67
2.2.4.2.2. Асигнација као уговор у корист трећег лица	71
2.2.4.2.3. Асигнација као једнострана изјава воље	73
2.2.4.3. Асигнација као промена субјеката у облигацији	76
2.2.4.3.1. Уопште	76
2.2.4.3.2. Асигнација као цесија	76
2.2.4.3.3. Преузимање дуга	80
2.2.4.3.4. Приступање дугу	83
2.2.4.3.5. Асигнација и пуномоћство	86
2.2.4.3.6. Асигнација и новација	88
2.2.4.3.7. Асигнација као особен облик испуњења чинидбе	91
Глава трећа	
АПСТРАКТНОСТ	95
3.1. Увод у појам	95
3.1.1. Језички увид у апстрактност	95
3.1.2. Правни увид у апстрактност	98
3.1.2.1. Апстрактни и каузални послови	98
3.1.2.2. Правни значај каузе	101

3.1.2.3. Кауза у меници	103
3.1.2.3.1. Уопштено	103
3.1.2.3.2. Конкретно	106
3.2. Историјски увид у апстрактност	108
3.2.1. Уводно разматрање	108
3.2.2. Староримска установа <i>stipulatio</i>	109
3.3.1. Одраз стипулације у савременом типу менице	112
3.3.2. Апстрактност у <i>common law</i> систему	115
3.3.3. Апстрактност у систему немачког права	120
3.3.3.1. Систем апстрактних формалних послова	120
3.3.3.2. Сличност српског са немачким правом?	123
3.4. Закључно о апстрактности правних послова и сврси апстрактности у њима	128
3.4.1. Закључно о појму апстрактности	128
3.4.2. Специфична апстрактност нечисте теретнице	130
3.4.3. Закључно о сврси коју апстрактност има	133

ПОСЕБНИ ДЕО

ОБЈАШЊЕЊЕ СВРХЕ ПОСЕБНОГ ДЕЛА	139
Глава четврта	
ТРАНСФЕР ОДОБРЕЊА	141
4.1. Појам и значај	141
4.2. Асигнациона основа	145
4.2.1. Преклапање са асигнационом основом	145
4.2.2. Одступање од асигнационе основе	148
4.2.2.1. Одступање у погледу правно претпостављеног времена испуњења	148
4.2.2.2. Несамоусталност права примаоца плаћања	149
4.2.2.2.1. Несамоусталност у трансферу одобрења	149
4.2.2.2.2. Сличност са чеком	152
4.3. Правна природа трансфера одобрења	153

4.3.1. Могући правци одређења правне природе	153
4.3.2. Правна суштина трансфера одобрења.	154
4.3.2.1. Цесија	154
4.3.2.2. Хартија од вредности.	156
4.3.2.3. Заступање	158
4.3.3. Трансфер одобрења као правни посао, налог и правна моћ	161
4.4. Апстрактност у трансферу одобрења.	164
4.4.1. Појам апстрактности у трансферу одобрења.	164
4.4.2. Тренутак настанка правног дејства трансфера одобрења	165
4.4.3. Претпостављено време плаћања у трансферу одобрења и у основном послу	167
4.4.4. Могућност повлачења или опозива налога (трансфера одобрења)	171
4.5. Закључно о апстрактности у трансферу одобрења.	174
4.5.1. Апстрактност у односу на платиоца	174
4.5.2. Апстрактност у односу на пружаоца платне услуге . .	175
4.5.3. Апстрактност права примаоца у трансферу одобрења.	176
4.5.4. Закључно о хипотези апстрактности у трансферу одобрења и његовој основи у асигнацији	179
Глава пета	
АКРЕДИТИВ	181
5.1. Појам	181
5.1.1. Појмовно одређење	181
5.1.2. Правно одређење	183
5.1.2.1. Обједињавајући метод правног одређења	184
5.1.2.1.1. Основни посао	184
5.1.2.1.2. Однос налогодавца и банке.	184
5.1.2.1.3. Однос банке и корисника	186
5.1.2.1.4. Односи акредитивне и сарадничке банке	190
5.1.2.1.5. Закључно о обједињавајућем методу правног одређења – независност односа.	196

5.1.2.2. Упоједињавајући метод правног одређења	198
5.2. Асигнациона основа акредитива	203
5.2.1. Уочавање подударности	203
5.2.2. Подударност смера и лица у односима	203
5.2.3. Подударност у правном дејству	206
5.2.3.1. Основно правно дејство	206
5.2.3.2. Додатно правно дејство	207
5.2.3.2.1. Одлажуће (суспензивно) правно дејство	207
5.2.3.2.2. Неодлажуће правно дејство	209
5.2.3.2.3. Закључно о додатном правном дејству	210
5.3. Закључно о апстрактности у акредитиву	211
Глава шеста	
БАНКАРСКА ГАРАНЦИЈА	217
6.1. Појам	217
6.1.1. Основно о појму гаранције и вези са хипотезом овог рада	217
6.1.2. Шири појам банкарске гаранције	218
6.1.2.1. Основни правни посао	218
6.1.2.2. Уговор о издавању банкарске гаранције	220
6.1.2.3. Издавање банкарске гаранције	223
6.1.2.4. Четврти однос у банкарској гаранцији	225
6.1.3. Ужи појам банкарске гаранције	229
6.1.3.1. Уопштено	229
6.1.3.2. Апстрактност гаранције – само у дејству	230
6.1.3.3. Потпуна апстрактност – и у дејству и у појави	231
6.1.4. Негативно одређење банкарске гаранције	236
6.1.4.1. Уопште	236
6.1.4.2. Разграничење у односу на јемство	236
6.1.4.3. Разграничење у односу на акредитив	240
6.2. Асигнациона основа	243
6.3. Закључно о апстрактности банкарске гаранције	246

Глава седма	
МЕНИЦА	249
7.1. Веза са хипотезом	249
7.2. Појам, терминологија, етимологија, значај, сврха	250
7.2.1. Појмовно и правно одређење	250
7.2.1.1. Одређење кроз поједине особине	250
7.2.1.2. Одређење кроз правну природу	252
7.2.1.2.1. Уопште	252
7.2.1.2.2. Меница као трговинска исправа	253
7.2.1.2.3. Меница као једнострана изјава воље ..	254
7.2.2. Терминологија – етимологија	257
7.3. Сврха и значај	260
7.3.1. Сврха	260
7.3.1.1. Уопште	260
7.3.1.2. Платежна сврха	260
7.3.1.3. Кредитна сврха	261
7.3.1.4. Обезбеђујућа сврха	263
7.3.2. Значај	268
7.4. Асигнациона основа	269
7.4.1. Уопште	269
7.4.2. Учесници, смер, хронологија	269
7.4.3. Истоветност у правном дејству	273
7.4.3.1. Уопште	273
7.4.3.2. Почетни и завршни учинак на правни посао ..	273
7.4.3.3. Одлажуће правно дејство?	276
7.4.3.3.1. Поставка недоумице	276
7.4.3.3.2. Одлажуће правно дејство	277
7.4.3.3.3. Неодлажуће правно дејство	279
7.5. Апстрактност	281
7.5.1. Уопште	281
7.5.2. Појавна апстрактност	281
7.5.3. Апстрактност у правном дејству	286
7.5.3.1. Уопште	286

7.5.3.2. Материјалноправни вид апстрактности у дејству	286
7.5.3.3. Процесноправни вид апстрактности у дејству	290
Глава осма	
ЧЕК	293
8.1. Подударност са меницом	293
8.2. Појам и сврха	293
8.3. Асигнациона основа	296
8.3.1. Подударност у погледу учесника и смера односа	296
8.3.2. Подударност у погледу правног дејства	300
8.3.2.1. Уопште	300
8.3.2.2. Почетно правно дејство	301
8.3.2.3. Завршно правно дејство	303
8.4. Апстрактност у чеку	306
8.4.1. Уопште	306
8.4.2. Појавна апстрактност	306
8.4.3. Апстрактност у правном дејству	307
Глава девета	
ЗАКЉУЧАК	311
9.1. Повезаност хипотезе са осовином трговинског права	311
9.2. Асигнациона основа	313
9.3. Апстрактност	317
ЛИТЕРАТУРА	321
Литература на српском језику	321
Литература на страним језицима	326